

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ПОПИТУ НА ОРГАНІЧНУ ПРОДУКЦІЮ

О. В. Горобець, к.е.н., доцент
Житомирський національний агроекологічний університет

Починаючи з 90-х років ХХ ст. в Україні відбувається безпрецедентне для мирного часу скорочення кількості населення, зумовлене падінням народжуваності, зростанням захворюваності та смертності. На початку 2013 р. чисельність населення нашої держави становила 45,4 млн. чол., тобто за останні 20 років зменшилася на 6,8 млн. осіб. Процес депопуляції супроводжується погіршенням стану здоров'я людей. Протягом останніх п'яти років в Україні зберігаються негативні тенденції зростання первинної захворюваності населення (+4,8 %) та поширеності хвороб (+7,0 %) [1, с. 13].

Як зазначається в "Концепції загальнодержавної цільової соціальної програми "Здорова нація" на 2009-2013 роки", основними чинниками, що зумовлюють кризовий стан здоров'я українських громадян, є, зокрема, відсутність суспільного усвідомлення цінності здоров'я нації, не сформована ефективна система стимулювання населення до збереження свого здоров'я, тютюнокуріння, вживання алкоголю, нераціональне та незбалансоване харчування [2].

В цьому контексті актуальним є розвиток в Україні органічного сільського господарства, яке передбачає мінімальний обробіток ґрунту й повну відмову від застосування мінеральних добрив, хімічних засобів захисту рослин та генетично-модифікованих організмів. Результатом органічного виробництва є екологічно чиста, безпечна та якісна продукція, споживання якої сприятиме оздоровленню нації.

Останнім часом в Україні намітилися позитивні тенденції щодо розвитку органічного виробництва. Так, в 2011 р. в країні нараховувалось 155 сертифікованих органічних господарств, що в 5 разів більше, ніж у 2003 р., а загальна площа сертифікованих органічних земель склала 270320 га (на 64 % більше, ніж у 2003 р.) [3]. Проте на сьогодні існують певні проблеми, які ускладнюють розвиток органічного виробництва. Серед них науковці відзначають, зокрема, недосконалий маркетинг органічної продукції; високий рівень

недовіри у потенційних споживачів органічних продуктів харчування до будь-яких гарантій якості продуктів у вигляді знаків маркування на них; низький рівень платоспроможного попиту порівняно з розвинутими країнами; низький загальний рівень екологічної свідомості громадян; недостатню поінформованість населення щодо переваг виробництва та споживання органічної продукції [4, с. 135; 5, с. 17; 6, с. 61].

Отже, важливими завданнями сьогодення є виховання в суспільстві позитивного ставлення до органічного способу господарювання, усвідомлення його екологічних, економічних і соціальних переваг, формування у громадян потреби в здоровому харчуванні та попиту на органічну продукцію, підвищення довіри з боку споживачів до такої продукції. У вирішенні цих завдань головна роль повинна належати екологічній освіті населення та пропаганді здорового способу життя. Особливо актуальним є поширення цих знань серед студентської молоді – майбутніх фахівців і майбутнього української нації.

З метою вивчення орієнтації студентів ВНЗ на здоровий спосіб життя та їх готовності стати споживачами органічної продукції було проведено пілотне соціологічне опитування. В ньому взяли участь студенти 4 курсу Житомирського національного агроекологічного університету, які навчаються за спеціальностями "Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування", "Лісове і садово-паркове господарство", "Фінанси і кредит", "Облік і аудит". Фактично було опитано 197 із 330 студентів, які навчаються за переліченими вище спеціальностями. Це означає, що для рівня довірчої ймовірності 95 % гранична помилка фактичної вибірки складає $\pm 4,44$ %. Отже, вибірка є репрезентативною.

Результати обробки даних, отриманих внаслідок опитування студентів, представлені в табл. 1. Аналіз отриманих даних дозволяє зробити висновок, що студенти приділяють недостатньо уваги здоровому харчуванню: більше половини опитаних декілька разів на тиждень і частіше вживають солодощі та м'ясні вироби не домашнього приготування (відповідно 73 % та 52 % респондентів), 19 % вживають продукти швидкого харчування.

Дослідження свідчать, що саме ці категорії продуктів містять значну кількість штучних добавок, а також є ризикованими з огляду на можливий вміст ГМО. Проте 57 % усіх респондентів навіть не цікавляться інформацією про склад продукту або цікавляться вже після того, як купили чи з'їли продукт; 41 % студентів не знають, як впливають на організм штучні харчові добавки.

Таблиця 1

Результати анкетування студентів 4 курсу ЖНАЕУ (у відсотках)

Питання	Варіант відповіді	% до заг. кільк.	Стать	
			чол.	жін.
1. Як часто ви відвідуєте Мак Доналдс?	принципово ніколи	30	38	24
1. Як часто ви відвідуєте Мак Доналдс? 2. Як часто ви вживаєте солодощі не домашнього приготування?	декілька разів на рік	56	41	68
	декілька разів на місяць	11	16	7
	декілька разів на тиждень і частіше	3	5	1
2. Як часто ви вживаєте солодощі не домашнього приготування? 3. Як часто ви вживаєте м'ясні вироби не домашнього приготування?	декілька разів на місяць	28	31	25
	декілька разів на тиждень і частіше	73	69	75
3. Як часто ви вживаєте м'ясні вироби (сосиски, ковбаси) не домашнього приготування? 4. Як часто ви вживаєте продукти швидкого харчування (чіпси, сухарики)?	принципово ніколи	6	4	7
	декілька разів на місяць	42	45	41
	декілька разів на тиждень і частіше	52	51	52
4. Як часто ви вживаєте продукти швидкого харчування (чіпси, сухарики)? 5. Як часто ви вживаєте пиво або слабоалкогольні напої?	принципово ніколи	24	20	29
	декілька разів на місяць	57	55	59
5. Як часто ви вживаєте пиво або слабоалкогольні напої? 6. Як часто ви вживаєте міцні алкогольні напої?	декілька разів на тиждень і частіше	19	25	12
	принципово ніколи	20	15	25
	декілька разів на місяць	65	57	71
6. Як часто ви вживаєте міцні алкогольні напої? 7. Ви палите?	декілька разів на тиждень	16	28	4
	принципово ніколи	36	26	46
6. Як часто ви вживаєте міцні алкогольні напої? 7. Ви палите?	декілька разів на місяць	57	60	54
	декілька разів на тиждень і частіше	7	14	-
7. Ви палите? 8. Коли ви читаєте інформацію на етикетці про склад продукту?	так	20	34	8
	ні	80	66	92
8. Коли ви читаєте інформацію на етикетці про склад продукту? 9. Чи знаєте ви, як впливають на організм штучні харчові добавки, позначені на упаковці літерою "Е"?	ніколи	30	35	26
	після того, як купив (з'їв) продукт	27	32	24
9. Чи знаєте ви, як впливають на організм штучні харчові добавки, позначені на упаковці літерою "Е"? 10. Чи знаєте ви, чим відрізняється продукція органічного с/г виробництва від традиційного?	до того, як купити продукт	43	33	50
	так	60	57	62
	ні	41	43	38
10. Чи знаєте ви, чим відрізняється продукція органічного с/г виробництва від традиційного? 11. Чи купуєте ви органічну продукцію?	не знаю	22	22	22
	вона не містить ГМО і штучних компонентів (консервантів, барвників)	72	70	71
	вона отримана в результаті атестованого виробництва	11	11	11
11. Чи купуєте ви органічну продукцію? 12. Назвіть причини, чому ви не купуєте органічну продукцію:	ні	39	46	33
	ні, але хотів би купувати	61	54	67
	не бачу в цьому сенсу	21	29	15
12. Назвіть причини, чому ви не купуєте органічну продукцію: Всього респондентів	не маю достатньо коштів	27	27	27
	не знаю, де вона продається	52	44	58
	197	91	106	

Потрібно відзначити і позитивний момент: 80 % опитаних не курять. Проте викликає занепокоєння, що 75 % дівчат та 85 % хлопців вживають пиво та інші слабоалкогольні напої від декількох разів на місяць до декількох разів на тиждень.

Щодо міцних алкогольних напоїв, то декілька разів на місяць їх вживають 57 % студентів, а 14 % хлопців зазначили, що вживають такі напої навіть декілька разів на тиждень.

В результаті опитування було також виявлено, що студенти недостатньо інформовані щодо переваг органічної продукції. Так, 22 % респондентів не знають, чим відрізняється продукція органічного с/г виробництва від традиційного і всього 11 % розуміють, що така продукція не лише не містить ГМО і штучних компонентів, а й повинна бути отримана в результаті атестованого виробництва. Ніхто з респондентів не купує органічну продукцію (21 % взагалі не бачать в цьому сенсу), проте 61 % студентів виявили бажання її купувати. При цьому 52 % опитаних зазначили, що не знають, де продається органічна продукція; 27 % студентів не мають на це достатньо коштів.

Отже, для формування попиту на органічну продукцію необхідно постійно вести виховну і роз'яснювальну роботу серед студентів з метою усвідомлення ними цінності власного здоров'я. Перші кроки в цьому напрямі зроблено в ЖНАЕУ. В 2012/2013 н. р. дисципліна "Органічне виробництво" була включена у навчальні плани для студентів усіх спеціальностей.

З метою поліпшення якості викладання даної дисципліни пропонується:

- включити тему "Здорове харчування" в тематичний план; застосовувати у процесі викладання активні форми навчання, зокрема, метод проектів;
- організувати обмін інформацією між усіма учасниками навчального процесу з метою популяризації вживання органічних продуктів харчування як невід'ємної частини здорового способу життя. Потрібно зазначити, що суттєву роль в цьому процесі відіграє особистий приклад викладача.

Література

1. Медико-демографічна ситуація та організація медичної допомоги населенню у 2010 році: підсумки діяльності системи охорони здоров'я та реалізація Програми економічних реформ на 2010-2014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава". – К.: МОЗ України, 2011. – 104 с.

2. Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової

соціальної програми "Здорова нація" на 2009-2013 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 травня 2008 р. № 731-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/731-2008-p>

3. Офіційний сайт Федерації органічного руху України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-39-01>

4. Бейдик Н. М. Формування попиту на продукцію органічного виробництва / Н. М. Бейдик // Свинарство. – 2009. – Вип. 57. – С. 132–137.

5. Зайчук Т. О. Критичний огляд світового досвіду макромаркетингу екологічно чистих продуктів харчування / Т. О. Зайчук // Вісник Хмельницького національного університету 2010. – №6. – Т. 4. – С. 14–18.

6. Шубравська О. Ринок органічної продукції та перспективи його розвитку в Україні / О. Шубравська // Економіка України. – 2008. – № 1. – С. 53–61.